

az érlelődő új, magasabb rendű forradalom eszméibe; ekkor nyer valódi társadalmi rangot az emberséges ember.

Ezt a hatalmas anyagot a főhős életútja, három szerelmének története fogja egybe. Jellemzően a regény eszmeiségére: Kalla Mihály először Fáy Mária szeretője, később Mária titkolt féltestvérének polgári szemmel szerencsés férje, de a szerelemben való megnyugvást az egyenrangú társ, Töréki Ilu jelenti számára. Győry kiváló jellembrázolóinak bizonyul azáltal, hogy hőse egyénisége, magánélete és társadalmi cselekvése között mindig fenntartja a harmóniát. Ebből az írói módszerből következik, hogy a regény más szereplői is hihetők, fejlődésük társadalmi létüktől függő, s a történelem kohójában formálódik jellemük végleges-sé. Még öreg Kalla Mihály is nemesedik, mint a palackba zárt óbor.

Győry stílusa, nyelve friss, lendületes, erőteljes. A regény robusztus külseje el-

lenére is gyors ritmust diktál. A végig érdekesítő monumentális műnek — talán éppen terjedelme miatt — javára vált volna viszont, ha a háborúval foglalkozó fejezetekben nagyobb tömörítésre törekszik az író.

A *Tűzvírág* Kalla Mihály életének, eszmélésének rajza. De nemcsak az övé. Életrajza a soknemzetiségű monarchia agonizálásának is. Kiáltó ellentmondások kozmikus konfliktusa lép színre a pusztulást hozó háborúban, hogy végül is utat törjön magának az igazság. Győry egyének és népek sorsában mond bátor, helytálló ítéletet, alapos elemzéssel mutatva rá, mi a jövő: szocializmus internacionalista alapon. Munkájának ez az értelme, ebben rejlik a mának szánt legfőbb tanulság. (*Magvető Könyvkiadó 1966.*)

LOVRITY ENDRE

DOKUMENTUMÉRTÉKŰ KIADVÁNYOK — HIBÁKKAL

KUBINYI FERENC: SIRATNI CSAK HAZÁT LEHET

A szerző, aki az elmúlt években Krénusz János mártírhalált halt somogyi pedagógus életének regényes feldolgozásával (*Egy ballada története*) tette nevét ismertté a Magyar Tanácsköztársaság története iránt érdeklődő közönség körében, most Latinca Sándor pályájának megrajzolására vállalkozik, s munkájában diákkorától követi nyomon hőségének útját. A kétségtelenül nem csekély feladat vállalásáért csak elismerés és dícséret illetheti a szerzőt, s munkáját is az elismerés hangján méltatnánk, ha azt a szerző nem mint alapadataiban történelmileg is hiteles, „könyvtárakban, levéltárakban és idegen országokban” végzett kutatómunka és dokumentumok alapján írott műként ajánlaná az olvasó figyelmébe, és sikerülne elkerülnie az alább elősorolt kínos tárgyi tévedéseket.

Ezektől már a mű első fejezete sem mentes, amelyben a szerző látható élvezettel számol be a diák Latinca kalandos odesszai útjáról. Leírása kétségkívül színes, csupán az a sajnálatos, hogy a források tanúsága szerint Latinca keleti útjára nem diákkorában, hanem jóval utóbb, az érettségi, az önkéntes esztendő és a tisztí vizsga után került sor, és ez alkalommal csupán Romániában és Törökországban fordult meg (Párttörténeti Intézet Archivuma, a továbbiakban: PIA Kaposvári Büntetőtörvényszék 1919 —

B. 2112 V.). Oroszországba csak jóval később, 1918-ban jutott el, s ezúttal sem Odesszába, hanem Alexandrovba, ahol részt vett a munkások forradalmi mozgalmában (*Kommunista népevezérek egymás között. Levélváltás Kun Béla és Latinca Sándor között Novák képviselő ügyében. Új-Somogy, 1919. szept. 24.*). Ugyanígy nem igazolható forrásokkal az írónak az az állítása sem, miszerint Latinca azért utazott volna Mittweidába, hogy ott ismerőse rokonánál állást vállaljon. Mint erről ő maga nyilatkozott, Mittweidába azért ment, mert el akarta végezni az ottani gépészeti és elektrotechnikai főiskolát, amit nehéz anyagi körülményei miatt nem valósíthatott meg. (PIA Kaposvári Büntetőtörvényszék 1919 — B. 2112 V.). A szerző Latinca nyelvismereteként a németet, a románát, a franciát, a spanyolt és az olaszt említi, ezzel szemben a források a magyaron kívül csupán a németről és a románról tudnak. (PIA Kaposvári Büntetőtörvényszék 1919 — B. 1456 III.). Az író szerint Latinca lelkes zenebarát volt, és „magas szálfá-egyenes alakja az Operaház előcsarnokában” gyakran volt látható. Nincs alapunk kétségbe vonni, hogy Latinca valóban szerette a zenét és az operákat, abban azonban már erősen kételkedünk, hogy „magas szálfá-egyenes” alakjában az Operaház közönsége gyak-

ran gyönyörködhetett volna, mivel kis-közepes termetű volt, mindössze 160 és egynéhány centiméter (Kaposvári Állami Levéltár, a Kaposvári Megyei Börtön fogolytörzskönyve 556/1919. sz.).

Mindezek szóra sem érdemes apróságok volnának, ha az író újjal nem hozakodna elő. Így Latinca, somogyi tartózkodását közvetlenül megelőző bőhőnyei útját 1918. december 20-ra teszi, holott az erre vonatkozó forrásban december 29. szerepel (*Országos szervezkedés*. Világshabadság, 1919. jan. 14.). A szerző szerint dr. Neubauer Ferencnek, Somogy megye 1919. február 15-én ki-nevezett kispapja kormánybiztosának első dolga volt, hogy betiltotta a termelőszövetkezetek szervezését. A nevezett személy a valóságban sem erre, sem másra nem adott rendelkezést, mivel a kaposvári szociáldemokrata munkásság heves ellenállása miatt sohasem foglalta el állását. A termelőszövetkezetek betiltására pedig még hivatalba lépése esetén sem adhatott volna rendelkezést, mivel a földfoglaló-mozgalom Somogyban csak 1919. február végén bontakozott ki. A fentiekből az is világos lehet, hogy a „vesszen Neubauer” kiáltástól 1919. február 10-én még nem lehetett hangos a kaposvári utca, és e nap délutánján még nem kerülhetett sor Neubaer dr. lemondására, mivelhogy még ki sem volt nevezve. Fals a szerzőnek az az adata is, hogy Somogyban a munkásság 1919. március 11-én ragadta magához a hatalmat. Erre már az előző nap, 1919. március 10-én sor került (Kaposvári Állami Levéltár, Somogy megye főispánjának iratai 583/1919.). Nem áll az sem, hogy Latinca Nagyatádi Szabó 1919. március 11-i kaposvári útja alkalmával rendezett tüntetés során beszédet mondott volna (*Szabó István miniszter szankcionálja a termelőszövetkezetek létesítését*. Somogyi Hírlap, 1919. márc. 12.). A szavak, amiket a szerző erre az alkalomra Latinca szájába ad, valóban elhangzottak, csak éppen nem akkor, hanem egy hónappal korábban, a kaposvári munkásság már említett február 10-i tüntetésekor (*A kaposvári munkásság tüntetése*, Somogyvármegye, 1919. febr. 11.). Nem fedi a valóságot, hogy később, a kommuné idején a somogyi vezetők Nagyatádi Szabó tagfelvételi kérelmét elutasították volna. Épp ellenkezőleg, lelkes cikkekben üdvözölték a kispapja vezér „megtéré-

sét” (*Szabó István a proletárok táborában. Kispapjuk kövessétek vezéreteket!* Somogyi Vörös Újság, 1919. ápr. 20.; *Szabó István elvtárs*. Somogyi Vörös Újság, 1919. ápr. 24.).

Még hosszan sorolhatnánk a kisebb-nagyobb csetlés-botlásokat, de talán a fenti, távolról sem teljes felsorolás is világosan utal arra az ellentmondásra, amely a forrásokban megörökített történeti valóság és a feldolgozás között feszül. Még csupán egyet leghyán megjegyeznünk: Latinca Sándor mindenkor c-vel írta nevét. Éppen ezért helyénvalónak találtuk volna, ha a szerző az általa tagadhatatlanul nagyra értékelt hős életének e mozzanatát is figyelemre méltatja, és feldolgozásában a c betűs írásmódot alkalmazva, segítette volna abban, hogy a rontott írásmód helyére a történelmileg is hiteles forma térhessen vissza.

Bírálatunkat olvasva joggal védheti magát a szerző, hogy amit ő művelt, az nem történelem, s feldolgozása lényegében az irodalmi és a történelmi feldolgozás határára foglalt helyet. Ezzel természetesen nem vitatkozunk. Szabad legyen mégis kérdésként feltennünk: nevéken nevezett, valóságosan létezett történeti személyiségek ábrázolása kapcsán vajon elkövethetők-e olyan súlyos tévedések, mint amilyeneket a szerző elkövetett? Véleményünk szerint semmiképp. Ilyeneknek még egy kifejezetten irodalmi feldolgozásban sem lehet helyük, ámbár az esetben kétségtelenül szabadabb teret nyerhet az írói fantázia, és végeredményében nem kötelező a történelmi hitelesség sem.

Tekintve, hogy nem tartozunk az irodalomtudomány művelői közé, nem lehet feladatunk a munka irodalmi értékének lemérése. Csak annyit jegyezhetünk meg, hogy a magunk részéről élvezettel olvastuk a könyvet, és a legösszintebben sajnáltuk, hogy az írónak nem sikerült elkerülnie a buktatókat. Mindenesetre a fentiekből eléggé kézenfekvőnek látszik az a tanulság, hogy ilyen esetekben a történelmi feldolgozásnak az irodalmi előtt kell járnia. Ez a körülmény pedig élesen világít rá arra az adósságra is, amellyel történetírásunk Latinca Sándor emlékének tartozik. (*Kossuth Könyvkiadó 1966.*)

KÁVÁSSY SÁNDOR

MARKOVITS GYÖRGYI—TÓBIÁS ÁRON: A CENZÚRA ÁRNYÉKÁBAN

Markovits Györgyi és Tóbiás Áron *A cenzúra árnyékában* c. könyvének műfaját nehezen lehet meghatározni. Forráskiadványnak is nevezhetnénk, ha össze-

állítói jobban ügyeltek volna a közlés szigorúbb, tudományos követelményeire, ennek híján azonban csak összekötő írással megtűzött dokumentumváloga-